

Бадер Антон Васильович

Засоби протидії маніпулятивному впливу на імідж держави

УДК 32:316.77:659.3
DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2025-1.4>

Бадер Антон Васильович
доктор політичних наук, професор,
директор
Навчально-наукового інституту
соціальних і гуманітарних наук
ДЗ «Луганський національний
університет імені Тараса Шевченка»
вул. Івана Банка, 3, Полтава, Україна
ORCID: 0000-0002-3670-5753

У статті зазначено, що у межах підготовки та реалізації як прихованої агресії проти України 2014 р., так і повномасштабного вторгнення 2022 р., російська федерація використовувала широкий спектр технологій маніпулятивного впливу на імідж нашої держави. Підкреслено, що не дивлячись на всі впроваджені контрзаходи росія і сьогодні продовжує реалізовувати свій інформаційний тиск. Наголошено, що залежність України від фінансових потоків із Заходу, вкрай чутливого до громадської думки, роблять заявлену тему критично важливою. Констатовано, що перед вітчизняним науковим середовищем постає соціальний заказ дослідити проблему підтримки позитивного іміджу держави, що неможливо без ґрунтового аналізу технологій маніпулятивного впливу та засобів протидії їх реалізації.

Зазначено, що метою статті є виявлення та детальне вивчення технік маніпулятивного впливу на імідж держави, що дозволить визначити засоби протидії їх застосуванню в політичному процесі. Заявлено, що головним методом дослідження є порівняльний аналіз наукових робіт дослідників, які займалися тими чи тими аспектами заявленої теми.

У статті зроблено висновок, що технологія маніпулятивного впливу на імідж держави як правило, складається із трьох основних етапів. Серед них названо – спрямування на цільову аудиторію «інформаційного валу», сегментація інформаційного впливу, інтерактивний обмін повідомленнями та формування інформаційної закритості групи. Наголошено, що протистояння зазначеному впливу має ґрунтуватися на проактивній стратегії, що передбачає готовність до інформаційних атак та їхнє упередження. Підкреслено, що окрім державно-правових заходів, важливу роль у цьому процесі відіграють й альтернативні методи, зокрема, поширення власного наративу, спростування та розвінчування фейків, запровадження механізмів суспільної відповідальності за поширення фейкових новин, підвищення рівня медіаграмотності суспільства. Заявлено, що логічним продовженням дослідження може стати пошук ефективного механізму формування критичного мислення громадян.

Ключові слова: імідж держави, техніки маніпулювання інформацією, засоби протидії маніпулятивному впливу.

Вступ. На сьогоднішній день є очевидним, що у межах підготовки та реалізації як прихованої агресії проти України 2014 р., так і повномасштабного вторгнення 2022 р., російська федерація використовувала широкий спектр технологій маніпулятивного впливу на імідж нашої держави. Не дивлячись на всі впроваджені контрзаходи, росія і сьогодні продовжує досить ефективно реалізовувати свій інформаційний тиск. Свідченням зазначеного є відсутність єдності стосовно України серед членів Євросоюзу, що обумовлено позицією Австрії, Румунії, Словаччини та, звісно, Угорщини. Враховуючи значну руйнацію економіки та суттєву залежність від фінансових потоків із Заходу, україночутливого до громадської думки, заявлена тема набуває критично важливого значення. Перед вітчизняним науковим середовищем постає соціальний заказ дослідити проблему підтримки позитивного іміджу держави, що, на наш погляд, абсолютно неможливо без ґрунтового аналізу технологій маніпулятивного впливу та засобів протидії їх реалізації.

Проблеми, дотичні до заявленої, досить широко розкриті в науковій літературі. Проте, серед вітчизняних науковців, які приділяли увагу розкриттю різних аспектів маніпулятивних технологій слід назвати лише декількох. Зокрема, Р. Додонова

[1], О. Марунченко [2], Н. Вітюка [3] й В. Тарасюка [4]. Засоби протидії негативному інформаційному впливу шукали С. Соловйов [5], В. Шемчук [6], А. Пелешишин та Р. Гумінський [7]. Проте, комплексної роботи, присвяченої вивченню як технік маніпулятивного впливу, так і засобам протидії їм, наразі не існує.

Мета. Виходячи з вищевикладеного, метою цієї статті є виявлення та детальне вивчення технік маніпулятивного впливу на імідж держави. Це, своєю чергою, дозволить визначити засоби протидії їх застосуванню в політичному процесі.

Методи дослідження. Виходячи з мети статті, головним методом дослідження є метод порівняльного аналізу наукових робіт дослідників, які займалися тими чи тими аспектами заявленої теми.

Результати. Загальну технологію маніпуляцій з інформацією, що може застосовуватись для впливу на імідж держави найбільш комплексно розкрив О. Чумиков. Дослідник виокремлює три ключові етапи реалізації цього механізму. Перший етап передбачає спрямування на цільову аудиторію супротивника так званого «інформаційного валу» – потужного, масового, але неструктурованого потоку інформації, що ускладнює критичне сприйняття. Другий етап базується на сегментації інформаційного впливу, яка стає можливою після

того, як у цільовій аудиторії формується довіра до отриманого контенту. На третьому етапі відбувається інтеграція об'ємного й інтерактивного обміну повідомленнями з аудиторією, а також закріплення її інформаційної закритості – ситуації, коли людина сприймає лише ті джерела, які відповідають її сформованим поглядам та установкам [2, с. 122].

О. Марунченко звертає увагу на ключові механізми маніпуляції, наголошуючи, що вибір конкретних інформаційних прийомів залежить від цілей прихованого впливу на мислення та поведінку аудиторії. Серед найпоширеніших методів автор виділяє наступні. Уривчасте та вибіркоче інформування, коли реципієнт отримує лише фрагментарні відомості, що не дають повної картини подій. «Вал інформації», який створює потік новин, у якому складно розрізнити важливе та несуттєве, що дезорієнтує людину й позбавляє її чітких орієнтирів у сприйнятті реальності. Клішування інформації, тобто використання готових образів і стереотипів, що не потребують осмислення та викликають автоматичну емоційну реакцію. Зрозуміло, що все це значно знижує критичне сприйняття отриманих даних [2, с. 123].

Окрім названих, до поширених прийомів маніпуляції фахівці відносять наступні. «Навішування ярликів» – створення негативних або позитивних асоціацій щодо певних осіб, груп чи явищ шляхом використання емоційно забарвлених кліше. «Експлуатація подвійних стандартів» – оцінка подібних ситуацій за різними критеріями залежно від політичної чи ідеологічної вигоди. Оприлюднення компрометуючої інформації про опонента для дискредитації його позиції та впливу. «Гра цифрами» – маніпуляція статистичними даними, що вводять аудиторію в оману й сприяє викривленому сприйняттю реальності. «Помилкова аналогія» – навмисне створення паралелей між схожими, але суттєво відмінними за своєю природою і наслідками явищами [2, с. 123, 124].

Маніпулятивні технології, подібні до згаданих вище, включають низку додаткових прийомів, що посилюють викривлення сприйняття інформації аудиторією. Одним із таких методів є конструювання повідомлень із змістовною незбалансованістю, коли певні аспекти подій висвітлюються вибірково, а інші свідомо замовчуються. У таких тенденційних матеріалах характерним є високий рівень емоційного забарвлення, де головний акцент робиться не на раціональну аргументацію, а на емоційне сприйняття інформації. Ще одним поширеним прийомом є експлуатація авторитету, коли увага аудиторії концентрується на статусі, посаді, наукових званнях чи досягненнях респондента. Це створює враження достовірності повідомлення, навіть, якщо його зміст є недостатньо аргументованим або суперечливим. Додатково в маніпулятивних повідомленнях активно вико-

ристовуються існуючі або штучно створені міфи та фейки, що впроваджуються в суспільну свідомість з метою формування заданих наративів і переконань. Ці механізми є ефективними засобами впливу, оскільки вони апелюють не до критичного мислення, а до усталених уявлень і стереотипів.

Ефективність маніпулятивного впливу на формування іміджу держави значною мірою залежить не лише від змісту повідомлень, а й від характеристик аудиторії та контексту їхнього поширення. Так, на думку Н. Вітюка, існує низка обставин, які визначають ефективність подібного інформаційного впливу. Зокрема: можливість охоплення великих груп населення, нестабільна суспільно-політична ситуація, чітке спрямування повідомлень на конкретну цільову аудиторію, фрагментованість суспільства, обмежений доступ до альтернативних джерел інформації, довіра до джерела інформації, низький рівень медіаграмотності, формування у свідомості аудиторії уявлень про нові, незнайомі об'єкти та систематичне повторення маніпулятивних повідомлень [3, с. 32, 33].

На основі проведеного вище аналізу можна визначити найбільш ефективні засоби протидії маніпулятивному впливу на імідж держави. Одним із найдієвіших комплексних заходів у цій сфері є впровадження стратегічної комунікації, що базується на рефлексивному управлінні. Цей підхід спрямований на свідоме формування інформаційної політики, що дозволяє не лише нівелювати маніпулятивні впливи, а й активно формувати бажаний імідж держави. Основними завданнями стратегічної комунікації є наступні. Демонізація та деморалізація супротивника. Легітимізація власних дій в очах громадськості та міжнародної спільноти. Мобілізація цільових груп населення для підтримки державних рішень. Зміцнення та підтримка політичних еліт, що сприяє стабільності всередині країни [10, с. 138].

С. Соловійов у вказаному контексті наголошує, що інформаційна оборона – це не лише реакція на ворожі інформаційні операції, а насамперед проактивна стратегія, яка передбачає готовність до інформаційних атак та їхнє упередження. Дослідник визначає ключові завдання інфооборони. Серед яких зокрема, прогнозування основних характеристик інформаційного нападу, а саме його форми, спрямованості та термінів реалізації. Зменшення наслідків атак, що дозволяє мінімізувати їхній уплив на цільову аудиторію. Попередження нападу шляхом створення ефективних механізмів інформаційного захисту. Послаблення інтенсивності ворожого інформаційного впливу, що робить маніпулятивні наративи менш дієвими. Використання інформаційних операцій супротивника проти нього самого [5, с. 7].

Розкриваючи концепцію інформаційної оборони, С. Соловйов визначає низку ключових завдань, спрямованих на ефективне протистояння інформаційним загрозам та формування стійкого інформаційного середовища. Зокрема, увага повинна бути приділена формуванню критичного мислення в цільовій аудиторії. Виявлення слабких місць супротивника у інформаційній та віртуальній сферах для їхнього подальшого використання на свою користь. Інформаційний вплив на населення країни-агресора. Розвиток вітчизняної системи міжнародного інформаційного мовлення, що дозволяє формувати позитивний імідж держави у світовому інформаційному просторі. Створення якісних інформаційних та віртуальних продуктів, що можуть конкурувати з пропагандистським контентом супротивника та формувати об'єктивну картину подій. Патріотичне виховання молоді в системі освіти [5, с. 7, 8].

Аналізуючи проблему інформаційної оборони, В. Шемчук виокремлює її основні принципи, що визначають ефективність протидії інформаційним загрозам.

1. Постійність – безперервний моніторинг дій супротивника у фізичному, інформаційному та віртуальному просторах. Цей принцип передбачає: розроблення та реалізацію стратегій впливу на інформаційне середовище супротивника, підготовку спеціалістів у сфері інформаційної безпеки, узгоджену комунікаційну політику між державними органами та громадськими структурами.

2. Комплексність – інтегроване використання різноманітних каналів, методів і стратегій інформаційного впливу. Це забезпечує: синергетичний ефект, максимальне охоплення цільових аудиторій, зменшення варіативності тлумачення повідомлень, що сприяє їх більшій переконливості та ефективності.

3. Оперативність – швидке реагування на зміни в діях супротивника в інформаційному просторі. Зокрема, це включає: вчасне виявлення загроз, використання помилок супротивника на свою користь, мобілізацію фахівців і громадськості до участі в інформаційній обороні.

4. Залучення населення – активне включення громадян у процес інформаційного протистояння. Це передбачає: участь лідерів громадської думки у стратегічних комунікаціях, надання та отримання консультацій щодо інформаційної безпеки, співпрацю цивільного сектору з військовими [6, с. 34].

Наукова література широко висвітлює політико-правові заходи протидії маніпулятивному впливу на імідж держави. Відповідно до положень Юридичної енциклопедії, організація інформаційної безпеки держави ґрунтується на таких ключових критеріях як формування державної інформаційної політики на законодавчому рівні. Забезпечення інформаційної достатності для ухвалення рішень

суб'єктами права. Гарантування свободи інформаційної діяльності та права доступу до інформації. Розвиток інформаційної інфраструктури. Упровадження безпечних інформаційних технологій. Захист права власності держави на стратегічно важливі об'єкти інформаційної інфраструктури. Охорона державної таємниці та створення загальної системи інформаційного захисту. Захист національного інформаційного простору. Регулювання доступу іноземних держав до національних інформаційних ресурсів. Законодавче визначення порядку поширення зарубіжної інформаційної продукції [11, с. 714].

А. Пелешишин та Р. Гумінський, досліджуючи механізм маніпулятивного впливу соціальних мереж, виокремлюють ключові проблеми інформаційної оборони, які, на нашу думку, характерні для Інтернет-ресурсів загалом. До основних з них слід віднести: відсутність географічних кордонів, анонімність користувачів та змінюваність електронної інформації [7, с. 197].

У межах пошуку механізмів протидії маніпулятивному контенту, що розповсюджується в електронній формі Д. Золотухін наголошує, що, окрім державно-правових заходів, важливу роль відіграють альтернативні методи боротьби. Серед найбільш ефективних заходів дослідник виокремлює поширення власного наративу, що дозволяє формувати альтернативний, правдивий інформаційний порядок денний. Спростування та розвінчування фейків, що допомагає знижувати рівень довіри до дезінформації. Запровадження механізмів суспільної відповідальності за поширення фейкових новин. Учений підкреслює, що одним із ключових способів протидії маніпулятивному впливу є підвищення рівня медіаграмотності суспільства. Це включає превентивні заходи, спрямовані на розвиток у громадян здатності самостійно ідентифікувати фейки та опиратися маніпуляціям [12, с. 82].

Протидія поширенню маніпулятивних повідомлень у соціальних мережах вимагає застосування комплексних заходів, які, за висновками військових експертів, включають наступні. Силові методи – закриття серверів та обмеження доступу до платформ, що поширюють дезінформацію. Юридично-правові методи – притягнення до кримінальної відповідальності осіб, причетних до інформаційної агресії, а також провайдерів, що сприяють її поширенню. Інтернет-цензура – контроль за розповсюдженням небезпечного контенту через механізми державного регулювання. Моніторинг соціальних мереж та протидія методами інформаційного впливу, зокрема розвінчування фейків та просування альтернативних наративів [9, с. 191].

Висновки. Таким чином, технологія маніпулятивного впливу на імідж держави як правило, складається із трьох основних етапів. Спряму-

вання на цільову аудиторію «інформаційного валу», сегментація інформаційного впливу, інтерактивний обмін повідомленнями та формування інформаційної закритості групи. Протистояння зазначеному впливу має ґрунтуватися на проактивній стратегії, що передбачає готовність до інформаційних атак та їхнє упередження. Окрім державно-правових заходів, важливу роль у цьому процесі відіграють й альтернативні методи, зокрема поширення власного наративу, спростування та розвінчування фейків, запровадження механізмів суспільної відповідальності за поширення фейкових новин, підвищення рівня медіаграмотності суспільства. На нашу думку, логічним продовженням дослідження може стати пошук ефективного механізму формування критичного мислення громадян, як засобу зміцнити інформаційну стійкість суспільства та зниження рівня впливу маніпулятивних технологій.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гібридна війна: in verbo et in praxi : монографія / під. заг. ред. Р. О. Додонова. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. 412 с.
2. Марунченко О. П. Інформаційна війна у сучасному політичному просторі : дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02. Одеса, 2013. 208 с.
3. Вітюк Н. Особливості дискурсу політичної пропаганди в умовах інформаційно-психологічної війни. *Збірник наукових праць: психологія*, 2019. № 24. С. 29–38.
4. Тарасюк В. М. Політико-правові засади застосування інформаційних технологій в умовах гібридної війни : дис... к. пол. наук : 23.00.02. Київ. 2018. 261 с.
5. Соловійов С. Г. Теоретичні засади інформаційної оборони. *Державне будівництво*. № 1. 2015. Київ. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2015_1_8 (дата звернення: 10.02.2025).
6. Шемчук В.В. Інформаційна безпека та інформаційна оборона в контексті розвитку вітчизняної доктрини й законодавчої основи. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського: Серія: юридичні науки*. 2019. Т. 30. № 4. С. 31–37.
7. Пелешишин А.М., Гумінський Р.В. Загрози інформаційної безпеки держави в соціальних мережах. *Загальні питання. Наука і техніка Повітряних Сил Збройних Сил України*, 2012. № 2. С. 193–199.
8. Бадер А. В. Збройне насилля як фактор впливу на функціонування та зміну політичних систем : дис. ... д-ра політ. наук : 23.00.02. Старобільськ, 2020. 454 с.
9. Штонда Р.М. Паламарчук Н.А. Островський С.М. Соціальні мережі в інтернеті як інструмент загрози в Національній системі кібербезпеки України. *Актуальні проблеми управління інформаційною безпекою держави*. IX Всеукраїнська науково-практична конференція / Збірник тез наукових доповідей. Київ, 30.03.2018. С. 190–192.
10. Сальнікова О., Сівоха І., Іващенко А. Стратегічні комунікації в сучасних війнах гібридного типу. *Social development & Security*. 2019. Vol 9. № 5. С. 133–142.
11. Юридична енциклопедія : у 6 т. / відп. ред. Ю. С. Шемшученко. Київ: Укр. енциклопедія, 1998–1999. Т. 2. 744 с.
12. Золотухін Д. Ю. Боротьба із «фейковими новинами»: досвід України та рекомендації. *Актуальні проблеми управління інформаційною безпекою держави*. IX Всеукраїнська науково-практична конференція / Збірник тез наукових доповідей. Київ, 30.03.2018. С. 78–82.

REFERENCES:

1. Dodonova. R. O. (ed.) (2017) *Hibrydna viina: in verbo et in praxi : monohrafiia* [Hybrid war: in verbo et in praxi : monograph]. Vinnytsia : TOV «Nilan-LTD». (in Ukrainian).
2. Marunchenko O. P. (2013) *Informatsiina viina u suchasnomu politychnomu prostori* [Information warfare in the modern political space] (PhD Thesis), Odesa: South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky.
3. Vitiuk N. (2019) *Osoblyvosti dyskursu politychnoi propahandy v umovakh informatsiino-psykholohichnoi viiny*. [Peculiarities of political propaganda discourse in the context of information and psychological warfare]. *Zbirnyk naukovykh prats: psykholohiia*, no. 24, pp. 29–38.
4. Tarasiuk V. M. (2018) *Polityko-pravovi zasady zastosuvannia informatsiinykh tekhnolohii v umovakh hibrydnoi viiny* [Political and legal principles of the use of information technologies in hybrid warfare] (PhD Thesis), Kyiv: V. M. Koretsky Institute of State and Law of the National Academy of Sciences of Ukraine.
5. Soloviov S. H. (2015) *Teoretychni zasady informat-siinoi oborony* [Theoretical foundations of information defense]. *Derzhavne budivnytstvo* [Public construction] (electronic journal), no. 1, pp. 1–10.
6. Shemchuk V.V. (2019) *Informatsiina bezpeka ta informatsiina oborona v konteksti rozvytku vitchyznianoï doktryny y zakonodavchoi osnovy* [Information security and information defense in the context of the development of domestic doctrine and legislative framework]. *Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernadskoho: Seriiia: yurydychni nauky*, vol. 30, no. 4., pp. 31–37.
7. Peleshchyshyn A.M., Humynskyi R.V. (2012) *Zah-rozy informatsiinoi bezpeky derzhavy v sotsialnykh mer-ezhakh. Zahalni pytannia* [Threats to the state's information security in social networks. General issues]. *Nauka i tekhnika Povitrianykh Syl Zbroinykh Syl Ukrainy*, no. 2, pp. 193–199.
8. Bader A. V. (2020) *Zbroine nasyllia yak faktor vplyvu na funktsionuvannia ta zminu politychnykh system* [Armed violence as a factor influencing the functioning and change of political systems] (Doctor of Political Science Thesis), Starobilsk: State Institution «Luhansk National University named after Taras Shevchenko».
9. Shtonda R.M. Palamarchuk N.A. Ostrovskiy S.M. (2018) *Sotsialni merezhi v interneti yak instrument zah-rozy v Natsionalnii systemi kiberbezpeky Ukrainy*. [Social networks on the Internet as a threat tool in the National Cybersecurity System of Ukraine]. *Proceedings of the Aktualni problemy upravlinnia informatsiinoiu bezpekoïu derzhavy*. IKh Vseukrainska nauково-praktychna kon-ferentsiia. Kyiv, pp. 190–192.

10. Salnikova O., Sivokha I., Ivashchenko A. (2019) Stratehichni komunikatsii v suchasnykh viinakh hibridnoho typu [Strategic Communications in Modern Hybrid Wars]. *Social development & Security*, vol. 9, no. 5, pp. 133–142.

11. Shemshuchenko Yu. S. (ed.) (1998–1999) Yurydychna entsyklopediia : u 6 t. [Legal Encyclopedia: in 6 volumes]. Vol 2. Kyiv: Ukr. entsyklopediia.

12. Zolotukhin D. Yu. (2018) Borotba iz «feikovymy novynamy»: dosvid Ukrainy ta rekomendatsii [Fighting “fake news”: Ukraine's experience and recommendations]. *Proceedings of the Aktualni problemy upravlinnia informatsiinoiu bezpekoiu derzhavy. IKh Vseukrainska naukovo-praktychna konferentsiia*. Kyiv, pp. 78–82.

Means of countering manipulative influence on the image of the state

Bader Anton Vasylovych

Doctor of Political Sciences, Professor,
Director
Educational and Scientific Institute
of Social and Humanitarian Sciences
State Institution “Luhansk Taras
Shevchenko National University”
Ivana Banka str., 3, Poltava, Ukraine
ORCID: 0000-0002-3670-5753

The article states that within the framework of the preparation and implementation of both the covert aggression against Ukraine in 2014 and the full-scale invasion in 2022, the Russian Federation used a wide range of technologies of manipulative influence on the image of our state. It is emphasized that despite all the implemented countermeasures, Russia continues to implement its information pressure today. It is emphasized that Ukraine's dependence on financial flows from the West, which is extremely sensitive to public opinion, makes the stated problem critically important. It is stated that the domestic scientific community is faced with a social order to investigate the problem of maintaining a positive image of the state, which is impossible without a thorough analysis of the technologies of manipulative influence and means of counteracting their implementation. It is noted that the purpose of the article is to identify and study in detail the techniques of manipulative influence on the image of the state, which will allow us to determine the means of counteracting their use in the political process. It is stated that the main method of the study is a comparative analysis of scientific works of researchers who have dealt with certain aspects of the stated topic.

The article concludes that the technology of manipulative influence on the image of the state, as a rule, consists of three main stages. Among them are: targeting the target audience of the «information wave», segmentation of information influence, interactive exchange of messages and formation of informational closure of the group. It is emphasized that the opposition to the mentioned influence should be based on a proactive strategy, which involves readiness for information attacks and their prevention. It is emphasized that in addition to state and legal measures, alternative methods also play an important role in this process, in particular, the spread of one's own narrative, refutation and debunking of fakes, the introduction of mechanisms of social responsibility for the spread of fake news, and increasing the level of media literacy of society. It is stated that the logical continuation of the study can be the search for an effective mechanism for the formation of critical thinking of citizens.

Key words: image of the state, techniques of information manipulation, means of countering manipulative influence.